

Om Grundtvig, J. A. Möhler og romantikken

Af William Michelsen

Det er en stor misforståelse, at Grundtvigs tanker om kristendommen kun vedkommer dansk kirkeliv. Det er derfor altid glædeligt, når teologer uden for Danmark forstår, at disse tanker altid gjaldt hele den kristne kirke, at de havde et økumenisk perspektiv. Det er derfor i høj grad interessant, at professor *R. William Franklin* fra New York har fremdraget ligheden mellem den tyske katolske teolog *Johann Adam Möhler* og Grundtvig, specielt fordi de begge i 1825 fremhævede den trosbekendelse, der vistnok er fælles for alle kristne og, så vidt jeg ved, altid har været det. Jeg er ikke teolog, men litteraturhistoriker, men det er umuligt at komme uden om Grundtvig og hans tanker om kristendommen i dansk litteratur, blandt andet fordi de stadig vedkommer os, også set i forhold til verdenslitteraturen, specielt europæisk åndsliv.

Det glæder mig derfor at se, at Johann Adam Möhler ligesom Grundtvig var stærkt optaget af lægfolket i den kristne kirke som Kristi krop og i den henseende gik tilbage til de ældste kirkefædre. Grundtvig var ikke nogen flittig teologisk student, men netop i hans studietid forelæste professor *Frederik Münter* om »den ældste christelige Kirkes Dogmehistorie«, og så snart noget drejede sig om historie, havde det Grundtvigs interesse. Endog da han i 1855-61 skrev de afhandlinger, der i 1868 blev trykt som »Den christelige Børnelærdom«, var hans synspunkt historisk. Münters dogmehistorie blev straks udgivet, i to bind, det første 1801, det andet 1804, det år, da Grundtvig fik sin teologiske eksamen (»Attestats«). Derfra stammer åbenbart Grundtvigs første kendskab til kirkefædrene, bl.a. Irenæus, som siden fik stor betydning for ham.

J.A. Möhler og Grundtvig levede begge i romantikkens tid og modtog begge et stærkt indtryk af den tids tyske filosofi, især af F.W.J. Schelling, der var født 1775 og levede til 1854, da hans efterladte skrifter blev udgivet. Det var imidlertid ikke læsningen af dem, der fik betydning for Möhler og Grundtvig. Möhler var død 1838, kun 42 år gammel, men han må ifølge professor Franklin have fulgt Schellings forelæsninger. Det har Grundtvig naturligvis ikke kunnet. Og han har altså først kunnet se dem langt senere. De blev anmeldt i Dansk Kirketidende af Frederik Helweg, som det kan ses af en

illustration i Steen Johansens Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter III s. 144.

Grundtvigs indtryk af Schelling drejer sig om de skrifter, som den tyske filosof selv udgav i årene 1800-1812, og som forsøger at opstille et naturfilosofisk system. Skriftet »Philosophie und Religion« (1804) fik stor betydning for Grundtvigs langsomme tilbagevenden til sin barndoms bibeltro kristendom, som han under indtryk af en dansk elev af Voltaire havde forladt i 1801. Vejen gik gennem den nordiske mytologi og en afhandling »Om Religion og Liturgi« (1806), der er stærkt påvirket af Schelling. Det religiøse standpunkt, han derefter stod på, er tydeligst karakteriseret i et par vers fra hans første bog, »Maskeradeballet i Dannemark 1808. Et Syn.« (1808):

Høje Odin: Hvide Krist!
 Slettet ud er Eders Tvist,
 Begge Sønner af Alfader.
 (Udvalgte Skrifter I s. 233)

Dette almenreligiøse standpunkt blev Grundtvig revet ud af, da hans far i marts 1810 forlangte, at han skulle holde sin »Dimisprædiken« (prøveprædiken) og ansøge om at blive sin fars hjælpepræst. Grundtvig gjorde begge dele, men vidste på forhånd, at ansøgningen næppe ville blive bevilget. Imidlertid udgav han sin dimisprædiken med titelen »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?« og en fortale, hvori han udtrykte sin kristendom og advarede mod »Sværmeriets Løgtmænd« (Udvalgte Skrifter II s. 12). Men da hans far forlangte, at han skulle henvende sig direkte til kongen med sin ansøgning, svarede han nej - indtil han i december måned brød sammen og efter et kort julebesøg hos sin far selv direkte henvendte sig til kongen og opnåede det ansøgte.

Denne den alvorligste krise i Grundtvigs liv betød for ham selv et valg mellem dén idealistiske filosofi, man har kaldt den romantiske, og Luthers bibeltro kristendom. Det standpunkt, han nu indtog over for Schelling, blev tydeligt udtrykt i hans bog »Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng«, 1812, s. 294-298, hvorfra jeg citerer følgende:

Efter en sympatisk omtale af *Fichte* fortsætter Grundtvig:
 »Af hans Skole er derimod udgaaet en Flok, med Vyrtembergeren Schelling i Spidsen, hvis Tal daglig voxer og hvis Grund-

sætninger ere de fordærveligste af Alle.« - »Theologerne af denne Skole som Daub, Schleiermacher og Marheineke, tale derfor om Bibel, Kristus, Forsoning, Mirakler o.s.v. som om de vare Kristne, end(d)og de knap tro paa nogen højere Aabenbaring end den de selv have; ei paa anden Forsoning end den fra Evighed i Ideen, ei paa andre Mirakler end dem de ved egen Kløgt mene snart at kunne gøre.« - »Det maa være Naturfilosofernes Øiemed, hvad Schelling selv har vedkendt sig, at danne en Kaste, som Ægyptens præstelige Trolldkarle, og lade menig Mand nedsynke i den skændigste Overtro, medens de bevare deres Visdom i Hieroglyfer, thi saaledes maa man vel nævne det Sprog de indviede tale og skrive.« -

»Dette er Naturfilosofien i sin Eiendommelighed, men betragtes den som Gæringsmiddel, da har den, under Forsynets Styrelse, alt udrettet meget Godt, og maaske jævnet Veien for tilbagevendende Kristendom.« (Udvalgte Skrifter II s. 352-353).

En sådan omtale af Schelling og hans skole førte til voldsomme protester og til en litterær fejde bl.a. med fysikeren H.C. Ørsted, som varede indtil Grundtvig udsendte sit sidste indlæg i en bog, der udkom 1815 og havde titelen »Imod den lille Anklager, det er Prof. H.C. Ørsted, med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig«. I de følgende år, 1816-1819, udgav Grundtvig selv et tidsskrift, »Danne-Virke«, hvori han i en ganske anden og fredeligere tone udarbejdede sit syn på mennesket og historien ud fra et kristent synspunkt.

Schelling har næppe kendt til denne litterære strid om hans filosofi i Danmark. I 1824 påbegyndte han et helt nyt filosofisk system, som er behandlet af *C.I. Scharling* - men helt adskilt fra Schellings naturfilosofi - i bogen »Grundtvig og Romantiken, belyst ved Grundtvigs Forhold til Schelling«, der udkom i 1947 og hvortil professor Franklin henviser i sin note 31. - Det er altså to forskellige filosofiske systemer, men fremsat af den samme filosof, J.A. Möhler og Grundtvig har kendt og været påvirket af - men for Grundtvigs vedkommende »som et Gæringsmiddel«, der har »jævnet Veien for tilbagevendende Kristendom« for nu at bruge hans egne ord.

Den tilknytning mellem den idealistiske filosofi og en kristen teologi, som faktisk fandt sted i 1800-tallet både i den romersk-katolske og den luthersk-evangeliske kirke, er siden blevet modsagt såvel af

naturvidenskaben som af den socialistiske politik, et angreb, som derved tillige ramte kristendommen selv.

At genoprette den skade, som ikke blot teologien, men hele vor kultur derved har lidt, er nutidens opgave. Den har efter min mening i høj grad noget at lære af Grundtvigs efterhånden mere og mere udarbejdede kritiske betragtning af sin samtids menneskesyn, filosofi og teologi.